

Stavovi ekoloških proizvođača o ekološkoj poljoprivredi u Republici Hrvatskoj

Pugelnik, Irena; Rebekić, Andrijana; Jelić Milković, Sanja; Lončarić, Ružica

Source / Izvornik: **Poljoprivreda, 2024, 30, 91 - 99**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.18047/poljo.30.1.12>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:610790>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

Stavovi ekoloških proizvođača o ekološkoj poljoprivredi u Republici Hrvatskoj

The Attitudes of Organic Producers with Regard to the Organic Agriculture in the Republic of Croatia

Pugelnik, I., Rebekić, A., Jelić Milković, S., Lončarić, R.

Poljoprivreda / Agriculture

ISSN: 1848-8080 (Online)

ISSN: 1330-7142 (Print)

<https://doi.org/10.18047/poljo.30.1.12>

Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Poljoprivredni institut Osijek

Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek, Agricultural Institute Osijek

STAVOVI EKOLOŠKIH PROIZVOĐAČA O EKOLOŠKOJ POLJOPRIVREDI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Pugelnik, I. ⁽¹⁾, Rebekić, A. ⁽²⁾, Jelić Milković, S. ⁽²⁾, Lončarić, R. ⁽²⁾

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

SAŽETAK

Za jačanje konkurentnosti ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj važno je prepoznati položaj, mogućnosti, uvjerenja i stavove ekoloških proizvođača. S tim ciljem provedeno je anketiranje 236 ekoloških proizvođača iz 5 hrvatskih regija prema spolu, dobi, stupnju obrazovanja i području s kojega dolaze. Ispitanicima je ponuđen širok spektar tvrdnja o čimbenicima koji mogu utjecati na konkurentnost hrvatske ekološke poljoprivrede. Za anketiranje je korišten upitnik s pitanjima zatvorenoga tipa, te su za analizu stavova proizvođača o ponuđenim tvrdnjama, uz deskriptivnu statistiku, korišteni Likertova skala s 5 stupnjeva i hi-kvadratni test (χ^2). Rezultati istraživanja pokazali su kako proizvođači usmenu preporuku o kvaliteti svojih proizvoda smatraju ključnom za jačanje konkurentnosti, a nju slijede udruživanje ekoloških proizvođača, nastup na specijaliziranim sajmovima te zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju.

Ključne riječi: ekološka poljoprivreda, konkurentnost, ekološki proizvođači, Republika Hrvatska

UVOD

U strateškim dokumentima Europske unije, ključnima za očuvanje prirode i okoliša, pa time i osnovnih resursa za proizvodnju hrane, današnji se pristup vrednovanju ekološke proizvodnje i njezinih karakteristika uvelike razlikuje od holističkoga pristupa ekološkoj poljoprivredi i proizvodnji hrane s početka 20. stoljeća. Prepoznavanje i jačanje uloge ekološke poljoprivrede raste usporedno s jačanjem pritiska klimatskih promjena, koji se može ograničiti održivim upravljanjem prirodnim resursima, što je temeljna postavka ekološke poljoprivrede. Kisić (2014.) navodi kako je ekološka poljoprivreda koncipirana tako da štiti tlo, vodu, zrak, biljne i animalne te genetske resurse, nije degradirajuća za okoliš, tehnički je primjerena, ekonomski opravdana, a socijalno prihvatljiva. Europska komisija Akcijskim planom o ekološkoj proizvodnji u EU (Komunikacija Komisije Europskomu parlamentu, Vijeću, Europskomu gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o Akcijskome planu za razvoj ekološkog sektora, 2021.) želi potaknuti potražnju i osigurati povjerenje potrošača u ekološke proizvode, potaknuti prelazak na ekološku proizvodnju i ojačati cijeli lanac vrijednosti te poboljšati doprinos ekološke poljoprivrede održivosti lanaca opskrbe hranom i održivosti okoliša. Komisija je Europskim zelenim planom i Strategijom od polja do stola postavila cilj od najmanje 25,0 % poljoprivrednoga zemlji-

šta koje bi do 2030. godine trebalo biti u funkciji ekološke proizvodnje u EU, uz značajan porast ekološke akvakulture. U svojoj viziji razvoja održivoga i konkurentnog sektora ekološke poljoprivrede i akvakulture, usklađenoga sa standardima visoke kvalitete i podržanoga učinkovitim upravljanjem prirodnim resursima i digitalizacijom, Nacionalni akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede 2023. – 2030. godine (Ministarstvo poljoprivrede, 2023.) prepoznaje nedovoljno razvijenu svijest o ekološkoj hrani na tržištu, kao i neprepoznavanje HR i EU oznaka za ekološke proizvode od strane hrvatskih potrošača, ali i nedostatan korištenje promotivnih kanala za oglašavanje ekoloških proizvoda od strane hrvatskih proizvođača. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, maloprodajno tržište ekoloških proizvoda u Republici Hrvatskoj vrijedno 99 milijuna eura (Willer i sur, 2023), ali i činjenicu da se u Republici Hrvatskoj ne prikupljaju službeni statistički podatci o prodaji, potrošnji i cijenama ekoloških poljoprivrednih proizvoda, cilj je ovoga rada bio identificirati čimbenike koji, prema mišljenju ekoloških proizvođača, mogu imati utjecaja na konkurentnost ekološke poljoprivrede.

(1) Irena Pugelnik, mag. ing. agr, Hrvatski sabor, Trg Svetog Marka 6, 10000 Zagreb, Hrvatska, (2) Prof. dr. sc. Andrijana Rebekić, dr. sc. Sanja Jelić Milković (sanja.jelic@fazos.hr), prof. dr. sc. Ružica Lončarić, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Vladimira Preloga 1, 30000 Osijek, Hrvatska

MATERIJAL I METODE

Za pisanje rada korišteni su podatci iz istraživanja značenja čimbenika koji utječu na konkurentnost ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj prikupljeni anketiranjem 236 hrvatskih ekoloških proizvođača s područja istočne, središnje i sjeverozapadne Hrvatske, srednjega, južnog i sjevernog Jadrana te Like, koji su prikupljeni za potrebe izrade doktorske disertacije. Anketiranje je provedeno osobnim anketiranjem te prikupljanjem odgovora putem *online* upitnika i telefonskim intervjuiranjem ispitanika. Upitnik se sastojao od 60 pitanja podijeljenih u pet poglavlja, a za potrebe ovoga rada analizirano je, uz pregled sociodemografskih karakteristika ispitanika, površina na kojima obavljaju ekološku proizvodnju i oblika proizvodnje, peto poglavlje istraživanja. Za anketno istraživanje korišten je upitnik s pitanjima zatvorenoga tipa, kojim su ispitanici stavovi proizvođača o tvrdnjama koje utječu na konkurentnost ekološke proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Pitanja o stavovima mjerena su korištenjem Likertove ljestvice od pet stupnjeva (1 = uopće se ne slažem, 5 = u potpunosti se slažem). Analiza podataka provedena je u Statističkom programu *SAS Software* v. 9.3 (2010.). U analizi podataka korištena je deskriptivna statistika (postotci, frekvencija, aritmetička sredina, standardna devijacija). Za opis uzorka od neparametrijskih testova korišten je hi-kvadratni test (χ^2). Uz navedeno je za pisanje rada korištena znanstvena i stručna literatura iz područja ekološke poljoprivrede, europski i hrvatski zakonski okvir i strateški dokumenti kojima je područje ekološke poljoprivrede regulirano te dostupni statistički podatci.

REZULTATI I RASPRAVA

U Republici Hrvatskoj primjetan je trend rasta površina pod ekološkom proizvodnjom. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede (2023.), 129.374 hektara ukupno obradivoga poljoprivrednog zemljišta (8,95 %) u funkciji je ekološke proizvodnje, a prevladavaju trajni travnjaci (62.590 ha), potom oranice i vrtovi (49.069 ha) te trajni nasadi (17.715 ha). Prema istome izvoru, broj subjekata u ekološkoj poljoprivredi u 2022. godini bio je 6.512, od kojih su 380 bili registrirani prerađivači ekoloških proizvoda. Trend rasta planiran je i za naredno razdoblje, te je Strateškim planom Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027. predviđeno povećanje površina pod ekološkim uzgojem na 12,08 % (181.791 ha) ukupno korištenoga poljoprivrednog zemljišta. Ekološki uvjeti Hrvatske dobra su osnova za povećanje ukupne ekološke poljoprivredne proizvodnje, pri čemu veliku ulogu ima i korištenje regionalnih različitosti ukupnoga proizvodnog prostora (Grgić i sur. 2020.). Dosadašnja istraživanja pokazuju kako domaće tržište ekoloških proizvoda nije organizirano, djelomično uslijed nedostatnosti proizvoda, ograničenih preradbenih kapaciteta te nedovoljne informiranosti potrošača (Gugić i sur., 2017), zbog čega je dodatne napore potrebno uložiti u razvoj tržišne infrastrukture, marketinške aktivnosti i nadzora ekoloških proizvoda. Hrvatski proizvođači ekološke hrane nisu se asortimanom i izborom lokacije prilago-

dili potrošačima, koji kao najveću prepreku kupnji ističu upravo nepoznavanje mjesta prodaje (Renko i Bošnjak, 2009.). Niska razina ponude, ali i potražnje, za ekološkim prehrambenim proizvodima rezultiraju korištenjem direktne prodaje i specijaliziranih prodavaonica za distribuciju do potrošača (Brčić-Stipčević i sur., 2011.). Iako je došlo do značajnoga povećanja broja ekoproizvođača i prerađivača, njihov je tržišni udio u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji još mali (Grgić i sur., 2020.). Antunović i sur. (2020.) ističu kako, uz određene poteškoće, analiza ekološkoga uzgoja stoke u Republici Hrvatskoj u posljednjih pet godina, ukazuje na značajne prednosti koje pridonose ukupnomu pozitivnom imidžu ove proizvodnje. Prema Kopicu i sur. (2008.), u Hrvatskoj je još uvijek premalo ekoproizvoda koji bi omogućili formiranje ekotrižišta, dok Bošnjak (2008.) navodi kako je izravna prodaja najvažniji kanal distribucije za domaće proizvođače, ali je važna i za potrošače, jer kroz izravan kontakt s proizvođačima razvijaju povjerenje u ekološke proizvode. Deže i sur. (2016.) navode kako bi poduzetnici u ekološkoj poljoprivredi trebali povećati proizvodne kapacitete i proizvodnju kako bi postigli veću cjenovnu konkurentnost na tržištu, ali bi se također trebali više orijentirati na preradu ekoloških proizvoda, čime bi mogli ostvariti veće prodajne cijene u odnosu na preradu ekoloških proizvoda.

Opis uzorka i karakteristike ekološke proizvodnje

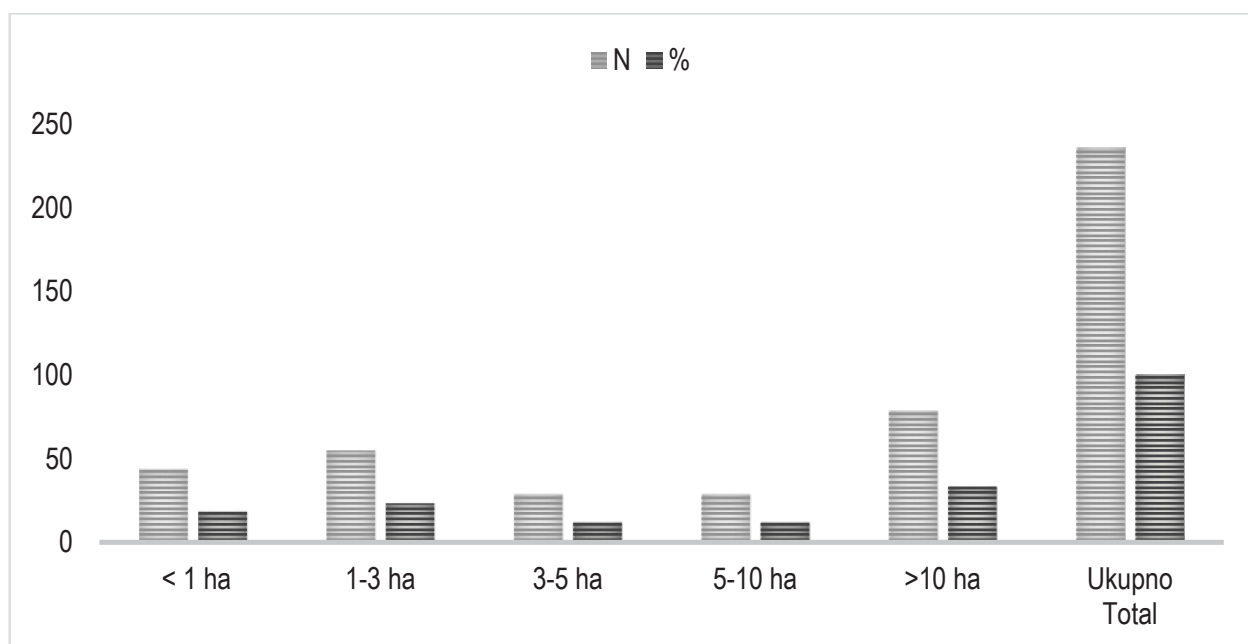
U anketnome ispitivanju sudjelovalo je 236 ispitanika, a od toga 64,8 % muškoga i 35,2 % ženskoga spola. U dobnoj strukturi dvije trećine ispitanika čine ispitanici stariji od 40 godina. Prema završenome stupnju obrazovanja polovicu (50,4 %) čine ispitanici sa završenom višom školom (29,2 %) i fakultetski obrazovane osobe (21,2 %), dok je 48,3 % ispitanika završilo srednjoškolsko obrazovanje. Tablica 1. prikazuje sociodemografske karakteristike ispitanika.

Tablica 1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

Table 1. Sociodemographic characteristics of respondents

Karakteristika / Characteristic	N	%	
Spol / Gender	Muški / Male	153	64,8
	Ženski / Female	83	35,2
Dob / Age	20-30	12	5,1
	30-40	66	28
	40-50	80	33,9
	> 50	78	33
Stupanj obrazovanja / Level of education	Osnovna škola / Elementary school	3	1,3
	Srednja škola / High school	114	48,3
	Viša škola / College	50	29,2
	Fakultet / Faculty	69	21,2

Trećina se ispitanika za ekološku proizvodnju koristi površinama koje su veće od 10 hektara, dok su najzastupljeniji proizvođači (41,9 %) koji proizvode ekološke proizvode na površini do 3 hektara (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Površine poljoprivrednoga zemljišta kojima se koriste ispitanici

Figure 1. The size of agricultural land used by the respondents

Vlastitim se zemljištem za ekološku proizvodnju u uzorku koristi 47,9 % ispitanika, njih 46,6 % koristi se i vlastitim, i državnim poljoprivrednim zemljištem, dok se mali broj ispitanika (5,5 %) za ekološku proizvodnju koristi samo zemljištem u vlasništvu države. Pritom je najviši postotak korištenoga vlastitog poljoprivrednog zemljišta prema analiziranim podacima u središnjoj Hrvatskoj (13,6 %), dok je najviši postotak istovremeno korištenoga privatnog i državnog zemljišta zabilježen u istočnoj Hrvatskoj (14,0 %). Najmanji postotak korištenja samo državnog zemljišta zabilježen je u Istočnoj Hrvatskoj te na području srednjega i južnog Jadrana (0,4 %). Promatramo li spolnu strukturu ispitanika, u korištenju površina za ekološku proizvodnju koje su veće od 5 hektara prevladavaju muškarci (75,0 %), dok je prema dobi najveći udio ispitanika starosti između 40 i 50 godina. Najveći je udio ispitanika koji se za ekološki uzgoj koriste površinama većima od 5 ha iz istočne Slavonije, a najmanji iz sjeverozapadne Hrvatske. Najviše ispitanika (45,0 %) na tržište uglavnom stavlja ekološke proizvode primarne proizvodnje, 29,0 % prerađevine, dok ostatak (26,0 %) na tržište stavlja i proizvode primarne proizvodnje, i prerađevine. U ukupnome uzorku 61,0 % ispitanika bavi se samo ekološkom proizvodnjom, dok njih 39,0 % uz ekološku obavlja i konvencionalnu poljoprivrednu proizvodnju. S namjerom ispitivanja statističke povezanosti između oblika ekološke proizvodnje (ekološka ili ekološka uz konvencionalnu proizvodnju) i sociodemografskih karakteristika ispitanika (spol i područja s kojega ispitanici dolaze), proveden je hi-kvadratni test. Prema podacima prikazanim u Tablici 2 rezultati hi-kvadratnoga testa pokazali su da postoji statistički vrlo značajna povezanost između odabira obli-

ka ekološke proizvodnje u odnosu na spol ($\chi^2 = 4,228$, $p = 0,040$) i područje s kojega ispitanici dolaze ($\chi^2 = 13,725$, $p = 0,008$). Prema podacima u Tablici 2., vidljivo je da se 61 % (N=144) ispitanika bavi samo ekološkom proizvodnjom, a prevladavaju muškarci, s 36,4%, dok istovremeno žene na gospodarstvima koja se bave i ekološkom i konvencionalnom poljoprivrednom proizvodnjom čine 10,6 %. Najviši udio (16,1 %) ispitivanih proizvođača koji se bave isključivo ekološkom proizvodnjom je s područja srednjega i južnog Jadrana, središnje Hrvatske (15,7 %) i sa sjevernoga Jadrana i Like (11,0 %), za razliku od proizvođača s područja istočne Hrvatske, koji se u najvećoj mjeri uz ekološku bave i konvencionalnom poljoprivrednom proizvodnjom (10,6 %). Iz toga bismo mogli zaključiti kako odluka o odabiru ekološke ili kombinirane poljoprivredne proizvodnje ovisi o dostupnosti raspoloživoga zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju (veća je dostupnost na području istočne Hrvatske), no razlog možemo tražiti i u dohodovnosti kultura koja se uzgajaju. Obje tvrdnje zahtijevaju daljnje istraživanje te ukazuju na potrebu razmatranja čimbenika koji bi poticajno utjecali na potpunu konverziju poljoprivrednih gospodarstava prema ekološkoj proizvodnji, kao što su pristup tržištu, mogućnost povezivanja s drugim gospodarskim granama (turizam) te potpora lokalne i regionalne vlasti. Meral i Millan (2023.) ističu kako veličina poljoprivrednoga gospodarstva igra važnu ulogu u donošenju odluke za prelazak poljoprivrednika na ekološku proizvodnju, pa autori navode da su, prema istraživanju Pietola i Lansinka (2001.), poljoprivrednici s velikim poljoprivrednim površinama naklonjeniji prelasku na ekološku proizvodnju.

Tablica 2. Distribucija odgovora s obzirom na oblik ekološke proizvodnje ovisno o sociodemografskim karakteristikama ispitanika (%)

Table 2. The distribution of answers regarding the form of organic production in relation to sociodemographic characteristics of the respondents (%)

Demografska obilježja ispitanika / Demographic characteristics of respondents		N	„Uz ekološku, bavite se i konvencionalnom poljoprivredom?“ / “Your agricultural production is organic and conventional?“		p
			Ne / No	Da / Yes	
Spol / Gender	Muško / Male	153	25	58	0,040*
	Žensko / Female	83	67	86	
Područje / Region	Istočna Hrvatska / Eastern Croatia	46	10,6	8,9	0,008**
	Sjeverni Jadran i Lika / Northern Adriatic and Lika	43	7,2	11,0	
	Središnja Hrvatska / Central Croatia	54	7,2	15,7	
	Srednji i južni Jadran / Central and Southern Adriatic	49	4,7	16,1	
	Sjeverozapadna Hrvatska / Northwest Croatia	44	9,3	9,3	

N = broj ispitanika, p = hi-kvadratni testovi (χ^2), **p<0,01, *p<0,05

N = number of respondents, p = chi-squared tests (χ^2), **p<0,01, *p<0,05

Stavovi ekoloških proizvođača o čimbenicima koji utječu na konkurentnost ekološke poljoprivrede

Kako bi se utvrdili stavovi proizvođača ekoloških proizvoda o čimbenicima koji utječu na konkurentnost ekološke proizvodnje u Republici Hrvatskoj, od ispitanika je zatraženo da ocjenama od 1 („uopće se ne slažem“) do 5 („u potpunosti se slažem“) ocijene tvrdnje kojima procjenjuju značenje čimbenika koji utječu na konkurentnost ekološke proizvodnje.

Intencija široko postavljenoga spektra tvrdnja (Tablica 3.) bila je od ispitanika dobiti odgovore koji će najbolje prikazati njihove stvarne stavove o utjecaju ponuđenih tvrdnja na ekološku proizvodnju, a koje bi u

konačnici mogle poslužiti za rangiranje važnosti utjecaja predloženih čimbenika na konkurentnost ekološke proizvodnje. Analizom rezultata prikazanih u Tablici 3 može se zaključiti kako je najveći stupanj suglasnosti ispitanika zabilježen kod tvrdnje „Usmena predaja o kvaliteti proizvoda utjecala je na porast potražnje za ekološkim proizvodima“ (M = 4,84; SD = 0,488), slijedi ju tvrdnja o udruženome nastupu ekoloških proizvođača (M = 4,40; SD = 0,852), utjecaju sudjelovanja na specijaliziranim sajmovima na potražnju ekoloških proizvoda (M = 4,34; SD = 0,947) te poticajnosti zakonskoga i podzakonskog okvira za ekološku poljoprivredu (M = 3,93; SD = 1,071).

Tablica 3. Deskriptivni statistički pokazatelji stavova ekoloških proizvođača o čimbenicima koji utječu na konkurentnost ekološke poljoprivrede

Table 3. The descriptive statistical indicators of organic producers' opinions concerning the factors affecting the competitiveness of organic agriculture

Tvrdnje Statements	M	SD
Usmena predaja o kvaliteti proizvoda utjecala je na porast potražnje za ekološkim proizvodima / An oral recommendation about the quality influenced the increase in demand for organic products	4,84	0,488
Udruženi nastup ekoloških poljoprivrednih proizvođača poticajno bi utjecao na poboljšanje položaja proizvođača na tržištu / A collective organic producers' action would encourage the strengthening of producers' market position	4,40	0,852
Sudjelovanje na specijaliziranim sajmovima utjecalo je na porast potražnje za ekološkim proizvodima / The participation in specialized fairs has influenced an increase in demand for organic products	4,34	0,947
Zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju je poticajan / The regulatory framework for organic production is encouraging	3,93	1,071
Potporna lokalne i regionalne vlasti je poticajna / A support from local and regional authorities is encouraging	3,78	1,052
Imam povjerenje i dobre poslovne odnose kod ugovorene proizvodnje / I have trust and good business relationships in contracted production	3,61	1,313
Na tržištu su dostupna zaštitna sredstva / Plant-protection products are available on the market	3,58	0,958
Dostupna su sredstva za unapređenje/diversifikaciju proizvodnje / The funds for production improvement and diversification are available	3,44	1,119
Dostupne su besplatne savjetodavne usluge / Free advisory services are available	3,41	0,978

Tvrdnje Statements	M	SD
Dostupna su kreditna sredstva za unapređenje proizvodnje / Credit funds for production improvement are available	3,38	1.147
Dostupna su mi saznanja o mogućnostima distribucije ekoloških proizvoda na tržište RH, unutarnje EU tržište i vanjska tržišta / An access to the information about organic product distribution in the Croatian, internal EU, and external markets is available	3,31	1,213
Uspostavljen je odnos povjerenja prema ekološkim proizvodima / A relationship of trust toward organic products has been established	3,09	0,870
Web-stranica gospodarstva utjecala je na porast potražnje / The farm's website has contributed to an increase in demand	3,07	1,345
Ekološkim proizvodima osiguran je pristup u trgovačke mreže / An access of organic products to the retail networks is established	2,97	1,118
Imam povjerenje i dobre poslovne odnose sa trgovačkim mrežama / I trust and have good business relationships with retail networks	2,94	1,203
Dostatna je razina provedbe informativnih aktivnosti o ekološkoj poljoprivredi / There is a sufficient level of informative activities about organic agriculture	2,90	0,956
Dostupni su kratki lanci opskrbe za ekološke proizvode / Short supply chains for organic products are available	2,72	1,080
Dostupno je korištenje državnoga poljoprivrednog zemljišta / State-owned agricultural land is available to be utilized	2,69	1,044

M = aritmetička sredina, SD = standardna devijacija / M = mean, Sd = standard deviation

S namjerom ispitivanja statističke povezanosti između odabranih tvrdnja vezanih za stavove ekoloških proizvođača o čimbenicima koji utječu na konkurentnost ekološke poljoprivrede i sociodemografskih karakteristika ispitanika (dobi i područja s kojega ispitanici dolaze), proveden je hi-kvadratni test. Prema podacima prikazanim u Tablici 4, rezultati hi-kvadratnoga testa pokazali su da postoji statistički vrlo značajna povezanost između tvrdnje „Usmena predaja o kvaliteti proizvoda utjecala je na porast potražnje“ u odnosu na područje s kojega ispitanici dolaze ($\chi^2 = 27,148$, $p = 0,007$). Na temelju rezultata hi-kvadratnoga testa prikazanih u Tablici 4 može se zaključiti kako je najveća koncentracija neutralnih odgovora na ponuđenu tvrdnju u središnjoj Hrvatskoj, dok se na području srednjega i južnog Jadrana niti jedan ispitanik nije neutralno izjasnio. Niti jedan ispitanik u cijelome uzorku nije predloženu tvrdnju ocijenio ocjenom 1 („u potpunosti se ne slažem“), dok ju je 88,6 % ispitanika ($N = 209$) ocijenilo najvišom ocjenom 5 („u potpunosti se slažem“), od čega je 20,3 % ispitanika s

područja srednjega i južnog Jadrana i 18,6 % s područja istočne Hrvatske. Iz visoke razine suglasnosti ispitanika o predloženoj tvrdnji mogli bismo zaključiti kako su proizvođači svjesni kvalitete proizvoda koje isporučuju kupcima, no nisu zadovoljni tržišnom i institucijskom potporom. U tome smislu bi daljnja istraživanja o prepoznatljivosti ekoloških proizvoda te jedinstvenoga europskog i nacionalnog znaka ekološke proizvodnje mogla biti dobar pokazatelj za provedbu edukativnih i informativnih aktivnosti koje bi mogle utjecati na potražnju za ekološkim proizvodima. Slično zaključuje i Ham (2019.), navodeći kako se potrošnja ekološke hrane može povećati naglašavanjem višestrukih koristi koje lokalno gospodarstvo može dobiti od ove vrste proizvodnje, no za povećanje individualne potrošnje potrošače je potrebno dodatno educirati. Institucijska potpora koja obuhvaća regulatorni okvir, mjere informiranja, infrastrukturu i financijske mjere koje provode institucije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebna je za dinamičan razvoj ekološke poljoprivrede (Dobrovoljska i sur., 2019.).

Tablica 4. Distribucija odgovora s obzirom na tvrdnju „Usmena predaja o kvaliteti proizvoda utjecala je na porast potražnje“ (%)

Table 4. The distribution of responses regarding the statement „An oral recommendation about the quality influenced the increase in demand for organic products“ (%)

Demografska obilježja ispitanika / Demographic characteristics of respondents		N	Usmena predaja o kvaliteti proizvoda utjecala je na porast potražnje / An oral recommendation about the OP quality influenced the increase in demand for organic products				p
			2	3	4	5	
Područje / Region	Istočna Hrvatska / Eastern Croatia	46	0,0	0,4	0,4	18,6	0,007**
	Sjeverni Jadran i Lika / Northern Adriatic and Lika	43	0,0	0,8	0,8	16,5	
	Središnja Hrvatska / Central Croatia	54	0,0	2,5	3,4	16,9	
	Srednji i južni Jadran / Central and Southern Adriatic	49	0,0	0,0	0,4	20,3	
	Sjeverozapadna Hrvatska / Northwest Croatia	44	0,4	0,4	2,1	16,1	

N = broj ispitanika, p = hi-kvadratni testovi (χ^2), ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$ /

N = number of respondents, p = chi-squared tests (χ^2), ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$

Prema podacima prikazanim u Tablici 5, rezultati hi-kvadratnoga testa pokazali su da postoji statistički vrlo značajna povezanost između tvrdnje „Udruženi nastup ekoloških poljoprivrednih proizvođača poticajno bi utjecao na poboljšanje položaja proizvođača na tržištu“ u odnosu na dob ispitanika ($\chi^2 = 25,771$, $p = 0,012$). Između navedene tvrdnje i ostalih sociodemografskih obilježja nisu pronađene statistički značajne razlike. Iz Tablice 5 može se iščitati kako rast godina (dobi) ispitanika prati trend rasta neutralne ocjene (3) kojom su ispitanici ocijenili ponuđenu tvrdnju, što bi se moglo vezati i uz negativna iskustva koje proizvođači starije životne dobi imaju u udruženome nastupu na tržištu. Gotovo 85,0 % ($N = 199$) ispitanika ocijenilo je važnost udruži-

vanja ocjenama 4 i 5, iz čega možemo zaključiti porast svijesti ekoloških proizvođača o prednostima koje za njihovu konkurentnost može imati udruživanje i zajednički nastup na tržištu. U analizi hrvatskoga sektora ekološke poljoprivrede Golja i sur. (2012.) kao kamen spoticanja za njezin daljnji razvoj navode nedostatak udruga koje bi mogle plasirati ekološki proizvodi, jer, prema istraživanju Gajdić i sur. (2018.), proizvođači partnerstvo domaćih proizvođača smatraju nužnim za jačanje pregovaračke moći u odnosima s trgovačkim lancima, dok Markelova i sur. (2009) navode kako se udruživanjem proizvođačima olakšava ulazak na tržište i jača njihova pregovaračka pozicija prema kupcima i posrednicima.

Tablica 5. Distribucija odgovora s obzirom na tvrdnju „Udruženi nastup ekoloških poljoprivrednih proizvođača poticajno bi utjecao na poboljšanje položaja proizvođača na tržištu.“

Table 5. The distribution of responses regarding the statement “A collective organic producers’ action would encourage the strengthening of producers’ market position.”

Demografska obilježja ispitanika / Demographic characteristics of respondents		N	Udruženi nastup ekoloških poljoprivrednih proizvođača poticajno bi utjecao na poboljšanje položaja proizvođača na tržištu / A collective organic producers’ action would encourage the strengthening of producers’ market position.					p
			1	2	3	4	5	
Dob / Age	20 - 30	12	0,4	0,4	0,0	0,4	3,8	0,012**
	31 - 40	66	0,4	0,0	2,5	8,5	16,5	
	41 - 50	80	0,0	0,8	3,0	9,7	20,3	
	> 50	78	0,0	0,8	7,2	6,4	18,6	

N = broj ispitanika, p = hi-kvadrat testovi (χ^2), ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$ /

*N = number of respondents, p = chi-square (χ^2), ** $p \leq 0.01$, * $p \leq 0.05$*

Ukupno je 145 ispitanika (61,4 %) tvrdnju „Sudjelovanje na specijaliziranim sajmovima utjecalo je na porast potražnje za ekološkim proizvodima“ ocijenilo najvišom ocjenom (5), od čega 39,4 % muških i 22,0 % ženskih. Najviši postotak slaganja s ovom tvrdnjom primijećen je kod ispitanika sa završenom srednjom školom (29,7 %). Rezultati hi-kvadratnoga testa prikazani u Tablici 6 pokazuju statistički značajnu povezanost ($\chi^2 = 26,322$, $p = 0,050$) između tvrdnje „Udruženi nastup ekoloških poljoprivrednih proizvođača poticajno bi utjecao na poboljšanje položaja proizvođača na tržištu“ u odnosu na područje s kojega ispitanici dolaze, dok između navedene tvrdnje i ostalih sociodemografskih obilježja nisu pronađene statistički značajne razlike. Rezultati pokazuju najviši stupanj suglasja s ovom tvrdnjom na području središnje Hrvatske, premda je, u usporedbi s ostalim područjima,

na ovome području zabilježeno i značajnije neslaganje s ponuđenom tvrdnjom. Iz ovih rezultata možemo zaključiti kako je direktna prodaja ekoloških proizvoda hrvatskim proizvođačima još uvijek „prvi izbor“ i njihov dominantan distributivni kanal. Kreiranje i organizacija novih sajmova koji promoviraju ekološke poljoprivredne proizvode prepoznato je kao ključan čimbenik razvoja ekološke poljoprivrede i u istraživanju koje su Šugar i sur. (2020) proveli s 41 proizvođačem ekoloških proizvoda. Ovo potvrđuje kako bi u budućnosti, uz edukaciju ekoloških poljoprivrednika o važnosti diversifikacije prodajnih kanala, informiranja o tržišnim mogućnostima i prijenosa znanja o marketinškim aktivnostima, trebalo istražiti mogućnosti i ograničenja koja utječu na sposobnost njihova tržišnoga pozicioniranja.

Tablica 6. Distribucija odgovora s obzirom na tvrdnju „Sudjelovanje na specijaliziranim sajmovima utjecalo je na porast potražnje za ekološkim proizvodima.“

Table 6. The distribution of responses regarding the statement „The participation in specialized fairs has influenced an increase in demand for organic products.“

Demografska obilježja ispitanika / Demographic characteristics of respondents		N	„Sudjelovanje na specijaliziranim sajmovima utjecalo je na porast potražnje za ekološkim proizvodima“ / „ The participation in the specialized fairs has influenced an increase in demand for organic products“					p
			1	2	3	4	5	
Područje / Region	Istočna Hrvatska / Eastern Croatia	46	0,0	0,8	4,7	2,1	19,5	0,050**
	Sjeverni Jadran i Lika/ Northern Adriatic and Lika	43	0,0	0,4	4,7	3,4	18,2	
	Središnja Hrvatska / Central Croatia	54	0,8	1,7	3,8	5,1	22,9	
	Srednji i južni Jadran / Central and Southern Adriatic	49	0,0	0,0	2,5	1,3	20,8	
	Sjeverozapadna Hrvatska / Northwest Croatia	44	0,0	0,4	2,5	4,2	18,6	

N = broj ispitanika, p = hi-kvadratni testovi (χ^2), **p<0,01, *p<0,05

N = number of respondents, p = chi-squared tests (χ^2), **p<0.01, *p<0.05

Prema podacima prikazanim u Tablici 7, rezultati hi-kvadratnoga testa pokazali su da postoji statistički vrlo značajna povezanost između tvrdnje „Zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju je poticajan“ u odnosu na dob ispitanika ($\chi^2 = 27,236$, p = 0,007). Tablica 7 prikazuje kako se najmlađa populacija (20 – 30

godina) najmanje slaže s tvrdnjom da je zakonski i podzakonski okvir za ekološku poljoprivredu poticajan, dok se s tom tvrdnjom najviše slažu ispitanici u dobi između 40 i 50 godina, a kod ispitanika koji imaju više od 50 godina primjetan je trend pada potpore ovoj ocjeni.

Tablica 7. Distribucija odgovora s obzirom na tvrdnju „Zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju je poticajan.“

Table 7. The distribution of responses regarding the statement „The regulatory framework for organic production is encouraging.“

Demografska obilježja ispitanika / Demographic characteristics of respondents		N	„Zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju je poticajan“ / “The regulatory framework for organic production is encouraging“					p
			1	2	3	4	5	
Dob / Age	20 - 30	12	0,4	0,0	1,3	2,1	1,3	0,007**
	31 - 40	66	3,0	0,0	5,9	8,5	10,6	
	41 - 50	80	0,0	0,8	6,8	11,9	14,4	
	> 50	78	2,1	2,5	3,8	16,9	7,6	
Područje / Region	Istočna Hrvatska / Eastern Croatia	46	0,4	0,4	2,1	8,1	8,5	0,00**
	Sjeverni Jadran i Lika / Northern Adriatic and Lika	43	0,0	0,4	4,2	7,6	5,9	
	Središnja Hrvatska / Central Croatia	54	3,4	2,1	3,8	8,5	5,1	
	Srednji i južni Jadran / Central and Southern Adriatic	49	0,0	0,4	0,8	10,6	8,9	
	Sjeverozapadna Hrvatska / Northwest Croatia	44	1,7	0,0	6,8	4,7	5,5	

N = broj ispitanika, p = hi-kvadratni testovi (χ^2), **p<0,01, *p<0,05

N = number of respondents, p = chi-squared tests (χ^2), **p<0.01, *p<0.05

Rezultati hi-kvadratnoga testa pokazali su da postoji statistički vrlo značajna povezanost između tvrdnje „Zakonski i podzakonski okvir za ekološku proizvodnju je poticajan“ u odnosu na područje s kojega ispitanici dolaze ($\chi^2 = 47.825$, $p = 0,00$). U odnosu na područje s kojega ispitanici dolaze, najviše je neutralnih odgovora (ocjena 3) primijećeno kod ispitanika s područja sjeverozapadne Hrvatske (6,8%), najviše neslaganja (ocjena 1) s ponuđenom tvrdnjom zabilježeno je u središnjoj Hrvatskoj, dok je najviše potpunoga slaganja (ocjena 5) primijećeno u odgovorima ispitanika s područja srednjeg i južnog Jadrana (8,9%) i istočne Hrvatske (8,5%). Za razliku od prethodnih tvrdnja, iz rezultata se može zaključiti niža razina potpunoga slaganja ispitanika s ponuđenom tvrdnjom. Sanders (2013.) navodi kako je osnovni uvjet adekvatnoga pravnog okvira zakonodavstvo koje vodi prema usklađenom konceptu ekološke proizvodnje u EU. Važeća pravila EU-a o proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (EUR-Lex, 2022.) reguliraju ekološku proizvodnju, trgovinski režim i sustav kontrole, a ona su u EU-u, pa time i u RH, regulirana Uredbom Europskoga parlamenta i Vijeća o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (EU 2018/848) od 30. svibnja 2018. te stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007, s jedanaest delegiranih uredbi te osam provedbenih uredbi, kojima je usklađeno zakonodavstvo za ekološku proizvodnju u RH Zakonom o poljoprivredi i Pravilnikom o kontrolnome sustavu ekološke poljoprivrede. Dodatno je područje ekološke poljoprivrede regulirano Zakonom o održivoj uporabi pesticida, Zakonom o sjemenu, sadnome materijalu i priznavanju sorata poljoprivrednoga bilja, Zakonom o službenim kontrolama i drugim aktivnostima koje se provode u skladu s propisima o hrani, hrani za životinje, o zdravlju i dobrobiti životinja, zdravlju bilja i sredstvima za zaštitu bilja te u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu. Možemo zaključiti kako su upravo obujam zakonskoga okvira za ekološku poljoprivredu i način njegove primjene u praksi razlog ovako visokoga pozicioniranja tvrdnje o poticajnosti zakonskoga i podzakonskoga okvira za konkurentnost ekološke proizvodnje. O tome su pisali Gajdić i sur. (2018.) navodeći nepovjerenje, nesigurnost i nedosljednosti u provedbi zakona i propisa, što u povoljniji tržišni položaj stavlja velike ekološke proizvođače, dok Šugar i sur. (2020.) navode kako proizvođači smatraju da su uređeni zakonski okvir i sustav kontrole najvažniji elementi koji utječu na daljnji razvoj ekološke proizvodnje. Mogli bismo zaključiti kako prenormiranost regulatornoga okvira proizvođače dovodi u nesiguran položaj, zbog kojega bi u budućnosti trebalo istražiti mogućnost aktiviranja primjenjivih modela administrativnoga rasterećenja.

ZAKLJUČAK

Široko postavljen spektar pitanja pružio je uvid u stavove ekoloških proizvođača o njima ključnim čimbenicima koji mogu imati utjecaja na konkurentnost ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. Iz rezultata istraživanja možemo zaključiti kako bi daljnja istraživanja i provođenje aktivnosti kojima bi se povećala prepoznatljivost ekoloških oznaka, jedinstvenoga europskog i nacionalnog

znaka ekološke proizvodnje među hrvatskim potrošačima mogla imati utjecaja na potražnju za ekološkim proizvodima kako s institucionalnoga, tako i s tržišnoga nivoa. Proizvođači prepoznaju važnost udruživanja, koje treba poticati, no zbog visoke potpore distributivnomu kanalu „prodaja na specijaliziranim sajmovima“ potrebno je razmotriti primjenjive modele edukacije o diversifikaciji prodajnih kanala, informiranja o tržišnim mogućnostima i prijenosa znanja o načinima provedbe marketinških aktivnosti. Rezultati istraživanja ukazuju i na važnost koju bi regulatorno i administrativno rasterećenje imalo na konkurentnost ekološke poljoprivrede. Rezultati ovoga istraživanja mogu poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja i kao potpora planiranju budućih aktivnosti.

LITERATURA

1. Antunović, Z., Senčić, Đ., Klir, Ž., Zmaić, K., Samac, D., Novoselec, J. (2020). Organic livestock farming in Republic of Croatia - state and perspective development. *The Journal "Agriculture and Forestry,"* 66(3). <https://doi.org/10.17707/agricultforest.66.3.01>
2. Bošnjak, K. (2008). Čimbenici uspješnosti plasmana ekološke hrane na hrvatskom tržištu. Magistarski rad, Ekonomski fakultet, Zagreb.
3. Brčić-Stipčević V., Petljak, K. (2011). Istraživanje kupovine ekološke hrane u Republici Hrvatskoj. *Market-Tržište,* 23(2), 189-207.
4. Deže, J., Ranogajec, L., Lončarić, R., & Rabik, M. (2016). Possibilities for entrepreneurship development in organic production of Vukovar-Srijem County. *Poljoprivreda,* 22(2), 64–69. <https://doi.org/10.18047/poljo.22.2.10>
5. Dobrovoljska, O., & Manuel Recio Espejo, J. (2019). Institutional support for the organic farming development – a conceptual framework. *Environmental Economics,* 9(4), 50–59. [https://doi.org/10.21511/ee.09\(4\).2018.05](https://doi.org/10.21511/ee.09(4).2018.05)
6. Gajdić, D., Petljak, K., Mesić, Ž. (2018). An exploration of distribution channels: Challenges and opportunities for organic food producers in Croatia. *Ekonomika Poljoprivrede,* 65(4), 1461–1482. <https://doi.org/10.5937/ekopolj1804461g>
7. Golja, T., Valić Vale, M., Paronić, P. (2012). Organic Production in the Republic of Croatia – The Analysis of the Current Situation and Recommendations for Possible Stronger Development with Economic Implications on the National Level. *International Review of Sciences and Humanities,* 3(2), 86–95.
8. Grgić, I., Čagalj, M., Baškarić, L., Prišenk, J. (2020). Regionalni aspekt ekološke poljoprivrede Hrvatske. *Glasnik Zaštite Bilja,* 43(4), 4–11. <https://doi.org/10.31727/gzb.43.4.1>
9. Gugić, J., Zrakić, M. (2017). Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Glasnik Zaštite Bilja,* 40(3), 20–30. <https://doi.org/10.31727/gzb.40.3.2>
10. Ham, M. (2019). Beliefs about effects of organic products and their impact on intention to purchase organic food. *Ekonomski vjesnik/Econviews - Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues,* 32(1), 69-80.

11. Kisić, I. (2014). Uvod u ekološku poljoprivredu. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
12. Kopic, M., Cerjak, M., Mesic, Z. (2008). Zadovoljstvo potrošača ponudom ekoloških proizvoda u Zagrebu. Zbornik radova 43. hrvatskog i 3. međunarodnog simpozija agronoma (pp. 256-259), Opatija, Hrvatska.
13. Markelova, H., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., Dohrn, S. (2009). Collective action for smallholder market access. *Food Policy*, 34(1), 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2008.10.001>
14. Meral, H., Millan, E. (2023). Factors Influencing Conventional Hazelnut farmers to transition to Organic Production: The Case of Türkiye. *Erwerbs-Obstbau*, 65(5), 1583–1594. <https://doi.org/10.1007/s10341-023-00922-8>
15. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Sanders, J., Evaluation of the EU legislation on organic farming – Study report, Sanders, J.(editor), European Commission, 2013, <https://data.europa.eu/doi/10.2762/20378> (pristupljeno 2. 4. 2024.)
16. Europska Komisija. (2021). Komunikacija komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o Akcijskom planu za razvoj ekološkog sektora. Službeni list EU EUR-Lex - 52021DC0141. EUR-Lex - 52021DC0141 - EN - EUR-Lex (europa.eu) (pristupljeno 2. 4. 2024.)
17. Europska Komisija Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj. (2022). Pravila EU-a o proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda. Službeni list EU EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/eu-rules-on-producing-and-labelling-organic-products-from-2022.html>. (pristupljeno 15. 1. 2024.)
18. Europska Unija. (2018). Uredba (EU) 2018/848 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2018. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda te stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007. Službeni list EU Eur-Lex. <http://data.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj> (pristupljeno 17. 01. 2024.)
19. Ministarstvo poljoprivrede. (2022). Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2022. godini. <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/agroekonomske-analize/zeleno-izvjesce/189>. (pristupljeno 10. 04 2024.)
20. Ministarstvo poljoprivrede. (2023). Nacionalni akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede 2023. – 2030. NAP 2023-2030_compressed.pdf (gov.hr).
21. Ministarstvo poljoprivrede. (2023 HR – Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023 – 2027. https://ruralnirazvoj.hr/files/sfc2021-2023HR06AF-SP001_2.2_202312120922_12620302665252838518.pdf
22. Ministarstvo poljoprivrede (2022). Pravilnik o kontrolnom sustavu ekološke poljoprivrede. NN br. 110/2022. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_09_110_1625.html. (pristupljeno 10. 4. 2024.)
23. Renko, S., Bošnjak, K. (2009). Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u Hrvatskoj. *Ekonomski pregled*, 60(7-8), 369-395.
24. Šugar, T., Brščić, K., Kocković Zaborski, T. (2020). Mišljenje proizvođača ekoloških prehrambenih proizvoda o mogućnostima razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. *Zbornik Veleučilišta U Rijeci*, 8(1), 455–469. <https://doi.org/10.31784/zvr.8.1.4>
25. Willer, H., Schlatter, B., Trávníček, J. (2023). The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2023. IFOAM, Bonn; FiBL. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7572890>

THE ATTITUDES OF ORGANIC PRODUCERS WITH REGARD TO THE ORGANIC AGRICULTURE IN THE REPUBLIC OF CROATIA

SUMMARY

To strengthen the competitiveness of organic agriculture in the Republic of Croatia, it is crucial to recognize the organic producers' positions, possibilities, beliefs, and attitudes. With this aim, a survey was conducted among 236 organic producers from five Croatian regions according to their gender, age, level of education, and the region they operate in. A broad spectrum of statements about the factors that can affect the competitiveness of Croatian organic agriculture were offered to the respondents. The survey used closed-ended questions. To analyze the manufacturers' opinions on the offered statements, a five-point Likert scale and chi-squared test (χ^2) were used, along with descriptive statistics. The research results proved that the producers consider oral recommendations about the quality of their products to be crucial for strengthening competitiveness, followed by a collective organic producers' action, participation in specialized fairs, and a legal framework of organic production formed by the laws and bylaws.

Keywords: organic agriculture, competitiveness, organic producers, Republic of Croatia

(Primljeno 13. travnja 2024.; prihvaćeno 2. svibnja 2024. – Received on April 13, 2024; accepted on May 2, 2024)